

1967 Arap-İsrail Savaşı'nın Askeri Taktik ve Strateji Üzerinden Değerlendirilmesi

Erdal KORKMAZ*
Muhammet Mustafa POLAT**

ÖZ

İsrail ile Araplar arasında yaşanan çatışmalar, 1967 yılında Üçüncü Arap-İsrail savaşının çıkmasına neden olmuştur. Savaş, 5 Haziran 1967 tarihinde İsrail Hava Kuvvetlerinin baskın tarzındaki hava harekâtıyla başlamıştır. İsrail uçaklarının Mısır hava meydanlarına yaptığı ani ve hızlı taarruz Arap dünyasında büyük bir şok ve şaşkınlık yaratmıştır. Çok kısa bir zaman dilimi içinde hava üstünlüğünü elde eden İsrail'in, Mısır'dan sonraki hedefi Suriye, Ürdün ve Irak toprakları olmuştur. Arap sahil güçlerinin pasifize edilmesi ile şekillenen savaş sonunda İsrail, Mısır'dan Sina Yarımadası'nı; Suriye'den Golan Tepelerini ve Ürdün'den de Batı Şeria'yı almıştır. Savaş, 10 Haziran 1967 günü taraflar arasında ateşkes yapılması ile son bulmuştur. Bu çalışmada, 1967 Arap-İsrail Savaşı, askeri taktik ve strateji yönünden analiz edilecektir. Savaş sırasında uygulanan taktikler, uygulamalar ve bu sürecin savaşın seyrine etkisi, literatür ve doküman analizi yöntemleri ile değerlendirilecektir. Sonuç olarak İsrail'in, savaş öncesi ve savaş sırasında uyguladığı taktik ve stratejinin, başarısındaki ana etken olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1967 Arap-İsrail Savaşı, Hava Taarruzu, Baskın, Taktik, Strateji.

Evaluation of the 1967 Arab-Israeli War on Military Tactics and Strategy

ABSTRACT

The conflicts between Israel and the Arabs led to the outbreak of the Third Arab-Israeli War in 1967. The war began on June 5, 1967, with a surprise air operation by the Israeli Air Force. The sudden and swift attack by Israeli planes on Egyptian airfields has caused great shock and astonishment in the Arab world. Israel, which gained air superiority in a very short period of time, has set its sights on the territories of Syria, Jordan, and Iraq after Egypt. At the end of the war shaped by the neutralization of Arab ground forces, Israel took the Sinai Peninsula from Egypt, the Golan Heights from Syria, and the West Bank from Jordan. The war ended on June 10, 1967, with a ceasefire between the parties. In this study, the 1967 Arab-Israeli War will be analyzed in terms of military tactics and strategy. The tactics applied during the war, the practices, and the impact of this process on the course of the war will be assessed through literature and document analysis methods. As a result, it has been concluded that the tactics and strategies applied by Israel before and during the war were the main factors in its success.

Keywords: 1967 Arab-Israeli War, Air Assault, Raid, Tactics, Strategy.

1. Giriş

Ortadoğu insanlığın doğuşundan günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu coğrafyanın barındırdığı yeraltı kaynakları, jeopolitik konum ve kültürel zenginlik, dünyanın dikkatini her zaman üzerine çekmiştir. Diğer taraftan semavi dinlerin ortaya çıkış noktası olması ve Kudüs gibi üç semavi din için kutsal mekânları barındırması, bu bölgenin kıymet ve önemini artıran diğer etkenler olmuştur (Dothan, 1982, s.17). Söz konusu sebeplerden dolayı Ortadoğu, gerek emperyalist güçlerin sömürgecilik faaliyetleri gerekse bölgede yaşayan yerel halkların, bağımsızlık ve toprak genişletme düşüncelerinden dolayı birçok savaşa tanıklık etmiştir (Köylü, 2019, s.86).

Tarihi olarak farklı medeniyetlerin hakimiyeti altında bulunan Filistin ve çevresi, 1517 yılında Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına girmiştir (Karaköse, 2018, s.151). Bölge, 1917 yılına kadar 400 yıl boyunca

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar**, Doç. Dr., Millî Savunma Üniversitesi, İstanbul, Türkiye/ Assoc. Prof. Dr., National Defence University, Ankara, Türkiye, erdal.korkmaz@msu.edu.tr

** Hv.Per.Yzb., Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Ankara, Türkiye/ AF Pers. Capt., Turkish Air Force, Ankara, Türkiye, mmstfplt.27@gmail.com

Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/Article Submission and Acceptance Dates: 02.09.2025-21.05.2026

Citation/Atf: Korkmaz, E., & Polat, M. M. (2026). 1967 Arap-İsrail savaşı'nın askeri taktik ve strateji üzerinden değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 60, 40-54. <https://doi.org/10.52642/susbed.1776745>

Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde kalmıştır (Kuşçu, 2006, s.114). XIX. Yüzyılda yaşanan Fransız İhtilali, tüm dünyayı etkilemiştir. Bu ortamda Yahudilerde ulusal uyanışlar başlamıştır. İlgili sürecin etkisiyle, Doğu Avrupa'da yaşayan Yahudiler'e karşı antisemitik bir tepki doğmuştur. Bu durum, Siyonizm hareketinin teşkiline zemin hazırlamıştır. Bu ortamda Theodor Herzl önderliğinde, İsviçre'nin Basel kentinde 1897'de ilk Siyonist Kongre toplanmıştır. Bu kongrede, Filistin'de bir Yahudi ulusal yurdu kurulması kararlaştırılmıştır (Karadağ, 2016, s.45).

Birinci Dünya Harbi ile bölgedeki dengeler alt üst olmuştur. İngiltere'nin bölgedeki Arap unsuru, Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtması Şerif Hüseyin Ayaklanmasının çıkmasına yol açmıştır (Şerif Hüseyin Ayaklanması için bakınız: Akcakaya, Aydoğan, 2022, s.349-390). Bölgede başlayan Arap bağımsızlık hareketi, İngiliz politikaları ile birleşerek, Osmanlı Devletinin hâkimiyetini sarsmıştır (Armaoğlu, 2017, s.38). Savaş sürerken İngiltere, müttefiklerinden Fransa ile yaptığı Sykes-Picot Anlaşması ile Osmanlı Devletinin Arap coğrafyasının yer aldığı topraklarını, aralarında paylaşmıştır (Sükan, 2024, s.202-203). Bu anlaşma kapsamında Fransa'ya, Suriye ile Lübnan'ın manda olarak verilmesi, İngiltere'ye ise Filistin ile Irak'ın (Bağdat, Basra ve Musul) bırakılması kararlaştırılmıştır (Arı, 2014, s.84). Bu sırada İngiltere, açıkladığı Balfour Deklarasyonu ile Yahudilerin Filistin'e göçüne ve burada bir yurt edinmesine müsaade etmiştir (Balfour Deklarasyonu ve yansımaları için bakınız: Mathew, 2013, s.231-250; Uyanık, Yavuz, 2023, s.207-222). Böylece Filistin sorunu başlamıştır. Balfour Deklarasyonu, Siyonist hareketi güçlendirmekle beraber, bölgedeki Arap nüfusun tepkisini çekmiştir (Bozkurt, 2021, s.52-54). Bu sırada Birinci Dünya Harbi sonunda Filistin ve çevresinde İngiliz hâkimiyeti başlamış, ardından da bölgeye yoğun bir Yahudi göçü olmuştur (Arı, 2014, s.41). 1920 yılında Yahudiler, İngiliz mandası yetkilileri ile iş birliği yaparak, Yahudi yerleşim bölgelerini korumak amacıyla Filistin'de Haganah adlı bir örgüt kurmuştur. Örgüt, Arap toplulukları ile yaşanan çatışmalar ve Yahudi yerleşimlerinin güvenliğinin sağlanması için çalışmıştır. Bu ortamda, 1920-1925 yılları arasında Filistin'e yaklaşık 55.000 Yahudi göç etmiştir. İngiliz yönetimi, Yahudilere toprak satın alma ve bölgede yerleşim yeri kurma ayrıcalıkları tanımıştır. Bu durum, Filistin'de yaşayan Arapların tepkisine neden olmuştur. Yahudi nüfusun artışı, bölgedeki çatışmaların temelini oluşturmuştur. Bu kapsamda, 1929 yılında Araplar ile Yahudiler arasında Batı (Ağlama) Duvarı çatışmaları yaşanmıştır. Bu olay, Araplar ile Yahudiler arasındaki dini ve siyasi gerilimleri artırmıştır (Wasserstein, 1978, s.98).

1930'lu yıllarda Avrupa'da artan antisemitizm, Almanya'da Nazilerin Yahudilere uyguladığı baskılar, Filistin'e kitlesel Yahudi göçlerine yol açmıştır (Deveci, 2017, s.10). Yahudi göçü Araplar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu sırada 1939 yılında İngiltere tarafından yayımlanan Beyaz Kitap ile Filistin'e yapılan Yahudi göçü 15.000 kişi ile sınırlandırılmış ve bağımsız bir Filistin Devleti kurulması öngörülmüştür. Ancak Beyaz Kitap hem Araplar hem de Yahudiler tarafından kabul edilmemiştir (Segev, 2000, s.516).

İkinci Dünya Harbi'nin sonuna kadar Filistin ve çevresi, İngiltere'nin hâkimiyetinde kalmıştır. Bu zaman zarfında Yahudiler ile Araplar arasında yaşanan sorunlar üzerine İngiltere, Filistin meselesini 2 Nisan 1947 tarihinde Birleşmiş Milletler'e taşımıştır. Böylece Filistin konusu, uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Bu kapsamda, Mayıs 1947'de Filistin Özel Komitesi kurulmuştur. Bu komite, Filistin bölgesinin Yahudiler ve Araplar olmak üzere ikiye ayrılmasını, böylece bölgedeki manda idaresinin kaldırılmasını ve Kudüs için uluslararası özel bir rejim kurulmasını tavsiye etmiştir. Öneri kapsamında ayrıca, Filistin topraklarının %56,47'sinin Yahudilere, %42,88'inin ise Araplara tahsis edilmesi planlanmıştır. (Safran, 1969, s.295). Bu öneri, BM ve İsrail komitesi tarafından kabul edilmiştir. Fakat Araplar, bu tavsiyeyi reddetmiştir (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1975, s.52). Bu sırada İngiltere, Filistin'deki manda idaresini 14 Mayıs 1948 tarihinde kaldırmıştır (Shlaim, 1987, s.50).

Bu gelişme üzerine Yahudi Ulusal Konseyi lideri David Ben Gurion, Tel Aviv'de İsrail Devletini kurduğunu ilan etmiştir (Naor, 2008, s.244; Kantarcı, 2012, s.56). Bu ilandan sonra birçok batılı ülke İsrail'i tanıdığını deklare etmiştir. İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesi üzerine; Lübnan, Mısır, Suriye, Ürdün, Irak ve Suudi Arabistan Kuvvetleri, 15 Mayıs 1948 tarihinde Arapların vatani olarak gördükleri bölgeyi kurtarmak için Filistin'e girmiştir. Böylece Birinci Arap-İsrail Savaşı başlamıştır (Morris, 2008, s.106; Gönlübol, 1996, s.277-280). Gayri nizami unsurların katılımı ile başlayan savaşta, İsrail dışardan aldığı silah, uçak vb. desteği ile üstünlüğü ele geçirmiş ve Sina Yarımadası'nda ilerlemiştir. Bu sırada İngiltere'nin devreye girmesiyle

İsrail, Sina'dan çekilmiştir (Kaştan, 2007, s.1800-1801). Savaş sırasında İsrail, sırasıyla Mısır, Lübnan, Ürdün ve Suriye ile ateşkes imzalamış, böylece 20 Temmuz 1949 tarihinde taraflar arasındaki çatışmalar sona ermiştir. Savaş sonucunda İsrail, Kudüs ve Gazze'den pay alarak kazanan taraf olarak ön plana çıkmıştır (Atmaca, 2008, s.91).

1948 yılındaki savaşta alınan yenilgiden Kral Faruk'u sorumlu tutan Mısır Ordusu'ndaki Özgür Subaylar Hareketi, 23 Temmuz 1952'de Yarbay Cemal Abdünnasır liderliğinde yaptıkları müdahale ile yönetimi ele geçirmiştir (Turan, 2024, s.2). Nasır göreve geldikten sonra Mısır'ı ekonomik açıdan kalkındırmayı planlamıştır. Bu kapsamda Nil Nehri üzerine Asvan Barajı'nı inşa etmeyi amaçlamıştır. Bu projenin gerçekleştirilmesi için Mısır, dış kredi arayışına girmiştir. Ancak, yapılan girişimlere rağmen Batılı ülkelerden finansman desteği sağlanamamıştır. Bunun üzerine Nasır, Süveyş Kanalı'nı millileştirerek yapacağı baraj için bir finansman oluşturmayı öngörmüştür. Bu kapsamda Nasır, 26 Temmuz 1954 tarihinde Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini açıklamıştır. Ancak Batılı Devletler, petrol sevkiyatına sekte vuracağı ve kuzey-güney yönlü ticareti engelleyeceği gerekçesi ile bu duruma tepki göstermiştir (Serbest, 2017, s.700-701). İlgili süreç, Araplar ile İsrail arasında, 29 Ekim 1956 tarihinde ikinci savaşın başlamasına yol açmıştır (Gray, 2021, s.86). Savaş, İsrail ile Mısır arasında başlamış gibi görünse de İngiltere ve Fransa da çatışmalara İsrail tarafında müdahil olmuştur (Serbest, 2017, s.689-691). Savaş sırasında yapılan harekât ile Sina Yarımadası'nın büyük bölümü İsrail, İngiltere ve Fransız kuvvetlerinin işgaline uğramıştır (Kılhoğlu, 2021, s.746-750; Grogin, 2001, s.193). Bu sırada Sovyetlerin, Mısır yanında yer alarak nükleer silah kullanacağına dair açıklaması ve BM ile ABD'nin baskıları ile savaş, 7 Kasım 1956 tarihinde sona ermiştir (1956 Arap-İsrail Savaşı ve icra edilen harekâtın ayrıntısı için bakınız: Rathburn, 1984). İsrail, savaş öncesi sınırlarına geri çekilmiş ve bölgeye BM Seferi Kuvvetleri yerleştirilmiştir (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1975, s.53). 1956 Arap-İsrail Savaşı sonrası, taraflar arasındaki gerginlik devam etmiş ve bu süreç, 1967 haziran ayında Üçüncü Arap-İsrail savaşının başlamasına yol açmıştır.

2. Savaşın Sebepleri

1967 Arap-İsrail Savaşı'nın sebepleri 1948 yılında yaşanan Birinci Arap-İsrail Savaşı'na kadar dayanmaktadır. 1948 Birinci Arap-İsrail Savaşı sonunda yurtlarından edilen 750.000 Filistinlinin komşu ülkelere göç etmesi ve burada mülteci durumuna düşmesi, taraflar arasındaki ana problem sahalarından biri olarak ön plana çıkmıştır. Yurtlarından edilen ve Suriye'de mülteci konumuna düşen Filistinlilerin, İsrail'e saldırılar düzenlemesi bölgedeki tansiyonu yükseltmiştir (Doğanoglu, 2020, s.356-357). Bunun yanında Suriye'nin, Şeria Nehri'ne kaynak sağlayan derelerin akış yönünü değiştirmesi, İsrail ile çatışmanın bir diğer nedenini oluşturmuştur. İlave olarak İsrail'in, silahsızlandırılmış bölgeleri sahiplenmeye çalışması, Arap komşuları ile karşı karşıya gelmesine etki etmiştir. İlgili sebeplerin etkisi ile 13 Kasım 1966'da İsrail kuvvetleri, Ürdün sınırını aşarak 4000 kişilik Samu Köyü'ne saldırmıştır (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1975, s.54). Bu sırada çatışmaların başka bir adresi de Suriye sınırı olmuştur. 1967 yılı başlarında Suriye'nin Golan Tepelerinden İsrail'e karşı top atışlarına başlaması bölgedeki gerilimi daha da artırmıştır. Bu duruma İsrail, misillemede bulunarak karşılık vermiştir. Bölgede yaşanan bu gelişme, 7 Nisan 1967 tarihinde İsrail ile Suriye arasında bir sınır savaşına dönüşmüştür. Bu ortamda yapılan hava muharebelerinde İsrail, Suriye'ye ait altı savaş uçağını düşürmüştür (Turan, 2024, s.13).

Bu olaylardan önce 1958'de Mısır ile Suriye, Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşmiştir. Bu durum, taraflar arasında bir askeri iş birliğini de içermiştir. Bu kapsamda taraf ülkelerden herhangi birine yapılacak saldırı durumunda, diğer ülkenin her türlü desteği vereceği belirtilmiştir (Birleşik Arap Cumhuriyeti için bakınız: Şahin, Cavlak, 2018, s.152-174). 30 Mayıs 1967'de Suriye ve Mısır'ın birlikte oluşturduğu Birleşik Arap Cumhuriyeti ile Ürdün arasında da bir savunma işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bu sırada bölgedeki krizde Arap Devletlerini destekleyen SSCB, 10 adet savaş gemisini Akdeniz'e göndermiştir. Aynı dönemde, Uzakdoğu'daki Vietnam Savaşı ile iştigal olan ABD'de de bazı harp gemilerini Girit'te toplamıştır. 4 Haziran 1967'de Ürdün, Mısır ve Suriye arasında imzalanan savunma anlaşmasına, Irak'ta dâhil olmuştur (Doğanoglu, 2020, s.357).

Gelişmeler bu şekilde iken bölgenin koruyuculuğunu üstlenen Mısır lideri Cemal Abdul Nasır'ın İsrail ile yaşananlara sessiz kalması, eleştirilere uğramasına sebep olmuştur. Bunun üzerine Nasır, BM Genel Sekreterliğine yapmış olduğu başvuru ile Mısır-İsrail sınırında güvenliği sağlayan BM Kuvvetlerinin

bölgeden çekilmesini istemiştir (Hinnebusch, 2017, s.601). Nasır'ın bu isteği BM tarafından kabul edilmiştir. Ardından da BM kuvvetleri, Sina'da bulunan bölgeden çekilmiştir. BM kuvvetleri çekildikten sonra Sina Yarımadasına Mısır güçleri, askeri yığınak yapmıştır. Taraflar arasındaki kriz ortamı tırmanırken Mısır Devlet Başkanı Nasır, 23 Mayıs 1967 tarihinde Akabe Körfezini Kızıldeniz'e bağlayan Tiran Boğazını İsrail gemilerine kapattığını deklare etmiştir. Böylelikle İsrail'in, Asya ve Afrika kıtalarıyla bağlantısı kesilmiştir. Bu durum, İsrail'in petrol dâhil, önemli ikmal noktalarından birinin elden çıkmasına ve ekonomisinin sarsılmasına neden olmuştur (Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı, 1979, s.55).

Tiran Boğazının kapatılması üzerine İsrail Başbakanı Eshkol tarafından bir açıklama yapılmıştır. Eshkol bu açıklamasında yaşanan durumu, *"İsrail'e karşı bir saldırı"* olarak nitelendirmiştir (Doğanoğlu, 2020, s.357). Bu gelişmeler üzerine bölgede savaş çanları çalmaya başlamış ve Mısır, İsrail'den ilk hamleyi beklemeye başlamıştır. Böylelikle Mısır, İsrail'i uluslararası arenada suçlu duruma düşürmek istemiştir. İşte bu ortamda savaş, 5 Haziran 1967 tarihinde saat 07.45'te İsrail uçaklarının baskın tarzında yaptığı bir hava taarruzu ile başlamıştır. Bu savaş literatüre Üçüncü Arap-İsrail Savaşı veya *"Altı Gün Savaşı"* adıyla geçmiştir (Dosbolov, 2014, s.3).

3. Tarafların Mevcudu, Hazırlıkları ve Planları

Savaş başlamadan önce İsrail ordusu 60.000'i vazifeli, yaklaşık 250.000 civarında bir kuvvetten oluşmuştur. İsrail hava gücü ise Mirage,¹ Mystere² ve Super-Mystere³ model 300 savaş uçağından meydana gelmiştir. İsrail'in envanterinde 800 tankı yerini almıştır. Mısır'ın kara kuvvetleri 240.000 kişiden meydana gelmiştir. Mısır hava gücü ise 450 civarında uçaktan oluşmuştur. Bu uçakların 100 tanesi av-bombardıman rolündeki platformlardan meydana gelmiştir. Mısır envanterindeki 55 tane Suhkhoy-7,⁴ 163 tane MİG-21⁵ ve 40 tane MİG-19⁶ sesten hızlı uçaklar olarak ön plana çıkmıştır. Ayrıca Mısır'ın elinde 1200 adet tank olduğu görülmüştür. Savaş sırasında Ürdün'ün 50.000 kişilik bir kuvveti vardır. Ordu emrinde 200 tank bulunmaktadır. Hava kuvvetleri ise, 40 adet uçaktan meydana gelmiştir. Bunların 20 tanesi İngiliz Hawker-Hunter⁷ uçağından oluşmuştur. Suriye ordusu 50.000 kişiden oluşmuştur. Ordu emrinde 400 tank yerini almıştır. Hava Kuvvetleri ise; 120 uçaktan oluşmuştur. Bu uçaklardan 26'sı MİG-21F ve 48'i MİG-17⁸ av uçağından meydana gelmiştir. Irak ordusu, 70.000 kişiden meydana gelmiştir. Orduda 400 tank ve 200 uçak olduğu görülmüştür (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1975, s.58; Armaoğlu, 2017, s.244-245).

İsrail Havaalanları Ramad David, Ekron ve Hatzor olmak üzere üç yerde yerini almıştır. Mısır Havaalanları El Ariş, Cebeli Libni, Bir Gıfafa, Bir Hasana, Bir Tamada, Ras Sudr, Abu Rdeis, El Tur, İskenderiye, El Mansura, Dever Soir, İnchas, Abu Sueyr, Fayid, Kabrit, Kahire, Helvan, Kahire-Batı, Al Maza, Beni Suef, İl Minya, Ras Garip, Hurghada, Safaga, Luksor, Kuseir, Ras Banas, Asvan adıyla 28 yerde bulunmaktaydı. Suriye Havaalanları T-4, Dmeir, Seykal, Şam, Marj Rial adıyla 5 yerde, Ürdün Havaalanları Mafrak, Amman adıyla 2 yerde, Irak Havaalanları H-3 adıyla ülkelerinin belirli bölgelerinde yerini almıştır (Turan, 2024, s.18).

İsrail, 1967 yılında yapacağı saldırıyı, 1963 yılında *"Moked (Odak) Harekât Planı"* olarak oluşturmuştur. Bu plan 1941 yılında Alman Hava Kuvvetlerinin Rus hava gücünü yerde imha ettiği baskın tarzında gerçekleşen *"Barbarossa Harekâtı"* örnek alınarak hazırlanmıştır. Harekât planı her şeyden önce istihbarat üstünlüğü üzerine inşa edilmiştir. İsrail keşif uçakları; Mısır, Suriye ve Ürdün'e ait her meydanın ayrıntılı resmini oluşturmak için yüzlerce keşif yapmıştır. Ayrıca yapılan istihbarat çalışması ile komşu ülkelerin

¹ Mirage 2000 Fransa üretimi dördüncü nesil harp uçağıdır.

² 1950'lerde Fransıız yapımı bir avcı-bombardıman uçağı olup, Fransız Hava Kuvvetleri'nde hizmete giren ilk transsonik uçaktır. 1967 Altı Gün Savaşı sırasında İsrail Hava Kuvvetleri'nde büyük ölçekli çatışmalarda kullanılmıştır.

³ Fransız yapımı olan ve düz uçuşta süpersonik hızlara ulaşabilen ilk uçaktır.

⁴ Sovyetler Birliği tarafından tasarlanan süpersonik uçak olan Suhkhoy (Su-7), 1950'lerin ortalarında ortaya çıkmış, keskin hatlarıyla dikkat çeken bir savaş uçağıydı. "Fitter-A" olarak da bilinen bu jet, Soğuk Savaş'ın gergin atmosferinde doğmuş ve döneminin teknolojik sınırlarını zorlamıştır.

⁵ SSCB'nin ürettiği süpersonik jet uçağıdır.

⁶ SSCB'nin ürettiği jet motorlu, ikinci nesil, ilk sesüstü av uçağıdır.

⁷ İngiltere Kraliyet Hava Kuvvetleri'nde yaygın olarak hizmete giren radar ve tam güçle çalışan uçuş kontrollerine sahip ilk yüksek hızlı jet savaş uçağıdır.

⁸ SSCB tarafından 1949'da MiG-15'in geliştirilmesi ile üretilen, tek kişilik, sesaltı uçan bir uçaktır.

üslerinde konuşlu uçak tipleri, uçakların park yerleri, uçakların attığı mühimmat, meydanların yakıt depoları, meydanlarda görev yapan pilotlara ait kişisel bilgiler, personelin harbe hazırlık seviyesi, alarm reaksiyon uçaklarını kaldırma usulleri ile radar ve bölge harekât merkezlerinin konuş yerleri deşifre edilmiştir. İsrail'in elindeki istihbarat o kadar ayrıntılıdır ki telsiz konuşmalarından Mısırlı pilotların kimliklerini bile belirleyebilmektedirler. İsrail casusluk faaliyetlerinden de faydalanmış, Mısır ordusunda birçok casustan bilgiler toplamıştır. Gizliliğini korumak için sadece 12 nüsha çoğaltılan Moked Planına göre İsrail harekâtta ön alacak ve ilk olarak Mısır meydanlarına ve uçaklarına taarruz edecektir. Bunun için önce pistler vurularak uçakların kalkmasına izin verilmeyecek, pistler harekât dışı bırakıldıktan sonra sıra uçaklara gelecektir. Taarruzda öncelik, İsrail şehirlerini bombalama yeteneğine sahip uçakların konuşlandırıldığı meydanlara verilecektir. Böylece, az kuvvetle çok iş yapmak ve hava üstünlüğünü sağlamak amaçlanmıştır. Hava üstünlüğünü sağladıktan sonra, sahil kuvvetlerinin daha kolay pasifize edilebileceği değerlendirilmiştir (Turan, 2024, s.18).

Taraflar arasında başlayan gerginlik üzerine Mısır lideri Nasır, Sina Yarımadasına asker yığarak savaş hazırlıklarına başlamıştır. Fakat Mısır bu dönemde, Yemen'deki iç savaş ile ilgilendiğinden harp için doğru zaman olmadığına kanaat getirilmiştir. Bu sırada gerekli hazırlıkların yapılması öngörülmüştür (Pehlivan, 2006, s.72). Ayrıca savaşı başlatan taraf olmanın uluslararası ortamda Mısır'ı zor duruma düşüreceği değerlendirilmiştir. Bu yüzden savaş için gerekli ortam beklenilmeye başlanmıştır. Bu sırada 13 Mayıs 1967 tarihinde Sovyetler Birliği tarafından Nasır'a, İsrail'in Suriye sınırına 11-13 tugaylık bir yığınak yaptığı bildirilmiştir (Armaoğlu, 2017, s.238). Bu gelişme üzerine Mısır'da 14 Mayıs 1967 itibarıyla silahlı kuvvetler en yüksek seviyede alarm durumuna geçirilmiştir. Bu kapsamda Sina Yarımadası'na birlikler sevk edilmeye başlanmıştır. 16 Mayıs 1967 tarihinde Mısır ve Suriye, olağanüstü hâl ilan etmiş ve tüm silahlı kuvvetlerin olası bir savaşa hazır olduğunu açıklamıştır. Takiben Irak, Kuveyt ve Ürdün de olağanüstü hâl ilan etmiştir (Olgun, 2007, s.2235). Bu sırada Nasır, 23 Mayıs 1967 tarihinde Akabe Körfezini Kızıldeniz'e bağlayan Tiran Boğazı'nı İsrail gemilerine kapattığını deklare etmiştir. Böylece Mısır, İsrail'in Asya ve Afrika kıtalarıyla bağlantısını kesmeyi planlamıştır. Bunun üzerine, 24 Mayıs 1967 günü İsrail seferberlik ilanında bulunmuştur. Aynı tarihlerde ABD'ye ait 6'ncı Filo, Doğu Akdeniz'e hareket etmiş, Rusya'da Akdeniz'deki askeri gücünü takviyeye başlamıştır (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1975, s.54).

30 Mayıs 1967'de Mısır, Ürdün ile bir savunma antlaşması imzalamıştır. Bu sırada 2 Haziran 1967'de Suriye ve İsrail kuvvetleri, İsrail toprakları içinde çarpışmış ve bu çatışma sonucunda iki İsrailli ve bir Suriyeli hayatını kaybetmiştir. Bu çatışma sırasında Ürdün, bir İsrail helikopterine uçaksavar ateşinde bulunmuştur. Taraflar arasında gerginliğin arttığı bir dönemde Mısır ile Ürdün arasında yapılan savunma antlaşmasına, 4 Haziran 1967'de Irak da dâhil olmuştur (Olgun, 2007, s.2238). Böylece, İsrail karşıtı cephe daha da genişlemiştir.

Bu sırada Mısır istihbaratı, İsrail ordusunun nicelik ve nitelik olarak yeterli harp gücüne sahip olmadığını belirlemiştir. Bu kapsamda, olası bir savaşta ABD ve İngiltere'nin hareket tarzının ne olacağı merak konusu olmuştur. İsrail, Tiran Boğazı'nın açılmasına yönelik yaptığı görüşmelerde Fransa'dan gerekli desteği alamamıştır. ABD ise hâlihazırda devam etmekte olan Vietnam Savaşı ve bu savaşın ülkesinde yarattığı etkilerden dolayı Ortadoğu'da yeni bir savaşın çıkmasına sıcak bakmamıştır. Bu yüzden sorunun diplomatik yollarla çözülmesini istemiştir. Ancak, savaşın başlamasına kadar geçen sürede ABD, gerekli diplomatik çözümü sağlayamamıştır. Tiran Boğazı'nın açılmaması ve buna ilave olarak Mısır'a ait savaş uçaklarının Negev Çölü'nde yer alan Dimona Nükleer Reaktörü üzerinde yaptığı keşif uçuşları İsrail tarafındaki endişeleri artırmıştır (Turan, 2024, s.17). Bu sırada İsrail'de 31 Mayıs 1967 günü, yeni bir koalisyon hükümeti kurulmuş ve bu yeni hükümetin aldığı kararla Savunma Bakanlığı'na, Moshe Dayan getirilmiştir. Moshe Dayan Savunma Bakanı olduktan sonra, 3 Haziran 1967'de yapılan kabine toplantısı sırasında yaptığı açıklamalar ile ülkenin bir var olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu belirtmiş ve ardından 5 Haziran 1967 tarihi itibarıyla savaş başlatmak için hükümetten yetki almıştır (Armaoğlu, 2017, s.243). Aynı dönemde Mısır'ın, askeri hazırlık yönünden tam hazır olmamakla birlikte, ordunun ve özellikle hava gücünün eğitim ve tecrübe yönünden, eksik ve yetersiz olduğu değerlendirilmiştir (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1975, s.55).

İsrail savaş hazırlığı kapsamında askerlik süresini 30 aya çıkarmıştır. Yedeklik dönemi de 45 yaşına kadar devam ettirilmiştir. Yedeklik süresi içerisinde düzenli olarak her sene subaylar için 48-58 gün;

astsubaylar için 36 gün, erler içinse 30 gün eğitim uygulanmıştır. Kadınlar, 18 ay askerlik hizmeti ile yükümlü kılınmıştır. Uçaklara yakıt, yağ, mühimmat ikmalini en kısa sürede (7,5 dk) yapmak üzere eğitim yapılmaya başlanmıştır. Seferberlik ilanı ile 72 saatte harekâta hazır hale getirilmek üzere hazırlık yapılmıştır. İsrail, harekât öncesinde komşu ülkeler üzerinde keşif uçuşları yaparak istihbari bilgiler toplamıştır. Bu kapsamda İsrail, harekât öncesinde Mısır Hava Kuvvetlerine ait her şeyi önceden öğrenmiştir. İsrail, ajan olarak Yahudi Araplardan da faydalanmıştır. İstihbarat çalışmaları sonucunda İsrail; Mısır'da mesai başlama ve bitiş saati, SA-2 füzelerinin yerleri, meydanlardaki sahte uçakların konumları, meydanlardaki tamir olanakları, radarların durdurulma zamanları ve radar operatörlerinin isimleri ile nöbette bulunma zamanlarını önceden öğrenmiştir (Helvacıoğlu, 1991, s.250). İlgili durum İsrail'in, olası bir savaş ihtimaline karşı önceden hazırlık yaptığını ve konuyu ne kadar önemseydiğini göstermektedir.

İsrail Hava Kuvvetleri, olası bir savaş ihtimaline karşı pilotları ve yer personeline her zaman sıkı bir eğitimden geçirilmiştir. Bu kapsamda pilotlar ve yer personeline, harekât planları 4-6 defa uygulanmıştır. Ayrıca Necef Çölü'ndeki atış eğitim sahası, İsrailli pilotların tecrübelerini artırmak için sürekli faal tutulmuştur. Burada, Mısır hava meydanlarına benzeyen alanlar inşa edilerek, pilotların atış deneyimleri artırılmıştır. Tüm hava yer atışları, alçak irtifadan dörderli kollar halinde gerçekleştirilmiştir. Böylelikle hazırlık seviyesi en üst seviyeye çıkarılmıştır (Helvacıoğlu, 1991, s.250-251).

Savaş öncesinde Mısır Hava Kuvvetlerinin, Sovyet uzmanlardan aldıkları tavsiyeler ile hava harekât planları temelde taarruz prensibine göre hazırlanmıştır. Plan kapsamında, alternatif ve sonradan çıkacak hedeflere karşı uçakların bir kısmı yerde yedek olarak bekletilecektir. Yükleme ve ikmal için iki saatlik bir zaman planlaması yapılmış ve her uçak günde iki sorti yapacak şekilde planlanmıştır. Ayrıca detaylı olarak planda hangi filonun, hangi silahlar ile hangi hedeflere karşı kullanılacağı ve nasıl taarruz edeceği belirlenmiştir. Suriye ve Ürdün Hava Kuvvetlerinin de İsrail'e karşı Mısır ile birlikte aynı anda harekete geçmesi öngörülmüştür (Alpaslan, 1968, s.63). Ancak, işler İsrail'in baskın tarzındaki taarruzu sebebiyle istenildiği şekil ve zeminde gitmemiştir. Arap Hava Kuvvetleri, baskın yapmayı planlarken, ani bir taarruz ile karşı karşıya kalmıştır.

İsrail, coğrafi konumu ve küçük arazisi sebebiyle müdafaa yapmaktansa, kuvvetlerini taarruz yönünde kullanmayı öngörmüştür. Moshe Dayan'ın savaştan kısa bir süre önce Savunma Bakanı olmasıyla önceden hazırlanmış planlarda stratejik değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda örneğin, sadece Gazze ve Akabe Körfezi'nin çıkış noktalarının ele geçirilmesine yönelik plan yerine, Sina Yarımadasının tamamen ele geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Savaş stratejistlerinden Clausewitz'in öğrencisi olan Dayan, modern harbin başlıca elemanlarının sürat, baskın ve hareket kabiliyeti olduğunu öngörmüştür. İsrail, strateji oluşturmada en önemli tehdidi Mısır olarak görmüştür. Çünkü Mısır tahrip edilirken Suriye, Ürdün ve Irak'ın koordineli olarak taarruz etmesinin zor ve buna bağlı olarak verebilecekleri zararın da kısıtlı olacağı değerlendirilmiştir. Ayrıca, Mısır'a düzenlenecek taarruz neticesinde adı geçen Arap ülkelerinin harekâttan 2-3 saat sonra taarruz edebilecekleri öngörülmüştür. Bu sebeple yapılacak taarruzun önce Mısır yönünde gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Çobanoğlu, 1972, s.14-15).

İsrail'in savaş sırasında uyguladığı Moked Harekât Planı, elde edilen istihbaratlar neticesinde kesin neticeyi alabilmek ve İsrail halkı için büyük bir tehdit oluşturacak olan MİG-21'ler ve diğer bombardıman uçaklarının yerde imhasını içermiştir. Bu sebeple İsrail, başlangıçta uçaksavar ateşlerini önlemek ve üs kolaylık tesislerine saldırmak yerine doğrudan hedef odaklı bir plan oluşturmuştur. Hava-hava angajmanlarına ise sadece önlendikleri koşulda müsaade edilmiştir. Tüm bu çerçevede İsrail'in öncelikli hedeflerini;

- MİG-21'ler ve diğer bombardıman uçaklarının kalkışına engel olmak için bulundukları meydanlardaki pistler,
- İsrail'in hava taarruzlarını önleyebilecek MİG-21'ler,
- İsrail kara güçlerini tahripten korumak amacıyla MİG-15/17/19 ve SU-7'ler,
- İsrail şehirlerine tehdit oluşturabilecek TU-16 orta ve IL-28 hafif bombardıman uçakları,
- SAM sistemleri, radarlar ve üs, tesis ve kolaylıkları oluşturmuştur (Çobanoğlu, 1972, s.15).

İsrail bu planlamalar yanında ülke savunması için envanterdeki uçaklardan sadece 12'sinin meydanlarda bırakılması, bu uçaklardan sekizinin havada devriye, dördünün ise pist başında hazır olarak bekletilmesini planlamıştır (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1975, s.56). Hava savunması için yapılan bu planlama

Hava Kuvvetleri Komutanı Mordechai Hod tarafından, İsrail Başbakanı Eshkol'den bile saklanmıştır (Turan, 2024, s.21).

Aldatma planı olarak, İsrail tarafından Akdeniz üzerinden yapılacak saldırıyı gizlemek maksadıyla, sanki Tiran Boğazını açmak amacıyla Şarm El Şeyh'e saldırı yapılacak algısı yaratmak düşüncesiyle, savaşa yakın dönemlerde Akabe Körfezi üzerinden Şarm El Şeyh'e çoklu görev kolları ile keşif görevleri yapılmıştır. Bu durumun etkisi ile Mısır, saldırının güneyden geleceği düşüncesi ile 20 adet MİG-21 uçağını Sina Yarımadasının güneyine intikal ettirmiştir. Bunun yanında Savunma Bakanı Moshe Dayan tarafından gazetelere verilen beyanatta, barışa şans verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Aslında bu durum bir aldatmacadan ibarettir. Moshe Dayan bu açıklaması ile yapacakları taarruzu gizlemeyi amaçlamıştır (Turan, 2024, s.22).

İsrail, harekât öncesinde aldatma taktiğini kullanarak, seferberlik ile paralel olarak orduya katılan askerlerin izinde olduğu fotoğrafları, basın yoluyla yayımlamıştır. Ayrıca, sınır hattındaki bazı tank birlikleri, sonradan gizlice eski yerlerine dönecek şekilde geri çekilmiştir. İlave olarak İsrail Hava Kuvvetleri, bombardıman uçakları temin ederek, kentleri veya endüstri bölgelerini vurmak yerine, temin ettiği av-bombardıman uçakları ile hem düşman hava güçleri ile mücadeleye, hem de kara kuvvetlerine yakın hava desteği verecek bir konsepte evrilmiştir. İsrail harekât planına göre, Sina'da konuşlanmış Mısır kuvvetleri ana hedef planına dâhil edilmiştir. Bunun yanında İsrail, Ürdün ve Suriye cephelerinde savunma; Mısır kuvvetlerine ise taarruz yapmak üzere planına son şeklini vermiştir (Turan, 2024, s.21).

4. Savaşın İcrası

Savaş, 5 Haziran 1967 Pazartesi sabahı, İsrail Hava Kuvvetleri'nin Mısır hava alanlarına ve uçaklarına yönelik dikkatle planlanmış, sık sık provası yapılmış ve olağanüstü iyi koordine edilmiş bir önleyici saldırıyla başlamıştır. Saatler 07.15'i gösterdiğinde 183 İsrail savaş uçağı ülkedeki meydanlardan havalanmıştır. Bu sırada, ülke savunmasına 12 uçak bırakılmıştır. Bu uçaklardan 8 adedi havada devriye görevine bırakılmış, kalan 4'ü ise pist başında hazır bekletilmiştir (Turan, 2024, s.22).

İsrail, Mısır hava meydanlarına Kuzey-Batı Yollu, Merkez Yollu ve Güney Yollu olmak üzere üç farklı rotada bir taarruz planı hayata geçirmiştir. Bu kapsamda baktığımızda Kuzey-Batı Yollu rota; Kahire, Süveyş Kanalı ve Nil Deltası'ndaki hava meydanlarına taarruzu içermiştir. Merkez Yollu rota, Sina Yarımadası'ndaki meydanları içeren rota olarak ön plana çıkmıştır. Güney Yollu rota ise, Mısır'ın güneyinde bulunan en uzak mesafedeki Luxor ve Ras Banas hava meydanlarına yapılacak saldırıyı öngören rota olmuştur.

Kuzey-Batı Yollu rotayı kullanan taarruz grubu, İsrail'deki meydanlardan havalandıktan sonra Akdeniz istikametine yönelmiştir. Pilotlar, uçuş sırasında telsiz konuşmalarını tamamen kesmiş ve yerden verilebilecek olası bir görev iptal emrini alabilmek için sadece bir telsizi açık bırakmışlardır. Uçuşun devamında, Arap radar kaplamasından kurtulmak ve radar kaplamasının altında kalmak için deniz üzerinden 50 metreye alçalmışlardır (Armaoğlu, 2017, s.243). İsrail taarruz grubu, çok uçaklı olarak sanki son iki yıldır yaptığı gibi tecrübe uçuşu yapıyormuş gibi, Mısır'ın batı sınırlarına yaklaşınca, çöl sahaları üzerinden kat edecek şekilde güneye dönmüşlerdir. Ses süratine yakın uçan taarruz grubu, tam telsiz sükûneti uygulayarak, hedeflerine odaklanmıştır. Ayrıca harekât sırasında uçak arızası yaşayan pilotun, kesinlikle tırmanma yapmaması ve gerekirse atlama sandalyesinin irtifa limitinin altında, uçağını terk etmesi kararlaştırılmıştır (Turan, 2024, s.22). Bu durum, İsrail'in taarruz sırasında en ince olasılıkları dahi hesapladığını göstermektedir.

İkili kol ve dört uçakla yapılan ilk taarruzda, İsrail uçaklarını sadece Ürdün'deki İngiliz yapımı Ajlun radarları tespit etmiş, fakat Mısır mesaj şifresini değiştirip Ürdün'e bildirmediği için ikaz mesajı Mısır'a ulaşmamıştır. İlk taarruz dalgasında, 13 meydan hedef alınmıştır. Bu kapsamda Sina ve Süveyş Kanalı çevresi ile Nil Deltası'ndaki meydanlar vurulmuştur. İsrail uçaklarının ilk hedefi kendisi için büyük tehlike oluşturan MİG-21 savaş uçakları ve Tupolev-16 Badger⁹ uçakları olmuştur (Turan, 2024, s.23).

Bu sırada Merkez yollu rotayı takip eden taarruz grubu, Sina Yarımadası'ndaki Mısır hava meydanlarına, direkt rota, yüksek sürat ve alçak irtifadan yaklaşmak suretiyle saldırmıştır. İsrail, Sina Yarımadası'nda yer alan El Ariş Meydanı'na ileride üs olarak kullanmak istediği için zarar vermemiştir. Böylece, savaşın

⁹ SSCB tarafından üretilmiş çift motorlu jet bombardıman uçağıdır.

ilerleyen safhasında ilgili meydana lojistik ve ikmal merkezi olarak kullanmayı planlamıştır (Çobanoğlu, 1972, s.22).

Güney Yollu rotayı takip edecek olan İsrail taarruz grubu, ülkenin güneyindeki meydanlardan kalkarak, Mısır'ın güneyinde en uzak mesafede yer alan Luxor ve Ras Banas meydanlarına doğru yola çıkmıştır. Bu sırada, taarruz için planlanan Vautor bombardıman uçakları için mesafenin uzak olması sebebiyle yakıtın yeterliliği büyük bir sorun olmuştur. Bu sebeple, uçaklar önce Akabe Körfezi'ne yönelmiş, ardından Suudi Arabistan sınırına yakın olacak şekilde yüksek irtifalarda motorlarından birini durdurarak uçmuştur. Taarruz grubu, alçalma noktasında motor çalıştırarak taarruzunu gerçekleştirmiştir (Alpaslan, 1968, s.70).

İsrail saldırılar sırasında, taarruz grubunun ilk filosunun hedef bölgesinde, ikinci filosunun hedef yolunda, üçüncü filosunun ise yerde hazır vaziyette bekler durumda olmasını kararlaştırmıştır. Her sorti süresinin hedef bölgesine varış için 22,5 dakika, hedef bölgesinde 7,5 dakika, üsse dönüş için 20 dakika, yakıt ve cephane ikmali için 7,5 dakika olmak üzere toplamda 57,5 dakika zaman aralığına göre hareket etmesi planlanmıştır. Böylece her uçak günde 8, hatta 10 uçuş gerçekleştirmiştir (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1975, s.70). İsrail için öncelik sıralaması; pist ve uçaklar, SAM sistemleri, radarlar ve destek tesisleri olarak belirlenmiştir. İsrail jetlerinin ilk saldırısı sırasında, Mısır Hava Kuvvetleri'nin büyük bir kısmı taarruza yerde yakalanmıştır. İsrail saldırısı başladığında, havada sadece dört silahsız Mısır eğitim uçağının olduğu görülmüştür (İlev, Mitrov, 2024, s.90).

İlk taarruz kapsamında meydanlara Fransız yapımı Durandal (pist delici bomba) bombaları atılmıştır. Bu bombalar, meydanlarda beş metre genişlik ve bir buçuk metre derinliğinde çukurlar açmıştır. Meydanlar vurulduktan sonra İsrail uçakları, pist bölgesinde açıkta bulunan ve herhangi bir şalter (shelter) altında bulunmayan Mısır uçaklarına karşı makineli top taarruzuna başlamıştır. İlgili saldırı, Mısır uçaklarının birçoğunun ilk taarruz dalgası sonrasında imha edilmesine yol açmıştır (Turan, 2024, s.23-24).

07.45 (Mısır saatiyle 08.45) hedefe varış saati birkaç nedenden ötürü kurnazca seçilmiştir (Long, 1984, s.20). Elde edilen istihbarat ve mevcut verilerin değerlendirilmesi sonucunda detaylı ve hassas bir karar verme süreci işletilmiştir (İlev, Mitrov, 2024, s.90). İlgili saatin seçilmesinde;

- a. Mısır Ordusu, elektronik istihbarat ve erken uyarı sistemlerini 08:30 civarında kapatmaktadır.
- b. Harekâtın icra edileceği dönemde, Nil ve Delta üzerinde sabah saatlerinde oluşan yoğun sis 08:45 gibi kalkmış olacaktır.
- c. Mısır hava birliklerinde alarm durumu saat 08:30'da sona ermekte ve mesai saati 09:00'da başlamaktadır. Dolayısıyla, personel taarruzun başladığı saatte mesaide olmayacak, muhtemelen saldırıya yolda yakalanacaktır. Bu da görev başında olmamaları sebebiyle reaksiyon vermelerini zorlaştıracaktır.
- ç. Taarruz saatinde şafak devriyeleri sona erdiğinden, çoğu pilot ve yer mürettebatı, kahvaltıda olacaktır
- d. Taarruz saati geç bir vakitte olduğundan, İsrailli pilotlar için yeterli uyku vakti kazanılacaktır.
- e. Mısır, olası bir taarruzu şafak vakti beklemektedir. Bu yüzden devriye uçuşları şafak vakti yapılmış, saat 08:45 civarında ise alarm önlemleri azaltılmıştır.
- f. Mısır'ın elinde bulunan 26 Mısır radarı, Ürdün'ün elinde bulunan etki alanı geniş Marconi-247 radar istasyonu, Kıbrıs'taki İngiliz radarları ile ABD'nin 6'ncı Filosu'na ait radarlara yakalanmama düşüncesi etkili olacaktır (Günsev, 2007, s.127).

İlk saldırının temel amacı pistleri kullanılamaz hale getirmek ve mümkün olduğunca çok sayıda MIG-21 uçağını imha etmek olmuştur. 80 dakika süren ilk taarruz dalgasında, Mısır'a ait 204 uçak imha edilmiştir. Bunlardan dokuz uçak haricinde hepsi yerde imha edilmiştir. İsrail ise sadece 8 uçak kaybetmiştir. İkinci dalga taarruz uçakları, 10 dakika sonra yola çıkmış ve Mısır'ın 14 meydanı ile tüm radarlarını vurmuştur. 170 dakika sonra ikinci dalga da tamamlanmış ve Mısır'dan güçlü bir direniş gelmemiştir. İkinci sorti sonucunda Mısır'a ait olan 450 uçaktan 293'ü imha edilmiştir. İsrail'in uçak kaybı ise 19 olmuştur (Turan, 2024, s.25). İsrail'in bu kadar az uçak kaybetmesinde Sina'da bulunan ve Kahire'ye doğru hareket eden Mısır Genelkurmay Başkanı Abdel Hâkim Amer'in, uçağının dost ateşi ile vurulmasını engellemek istemesi de etkili olmuştur. Neticede Mısır Genelkurmay Başkanı'nın direktifi ile 100'den fazla uçaksavar bataryası ile 27 SAM-2 bataryası, İsrail uçaklarına karşı yerden ateş açmamıştır (Pollack, 2005, s.1; Turan, 2024, s.24).

Aynı gün Ürdün, Suriye ve Irak da savaşa dâhil olmuştur. 09:30'da Ürdün radyosuna çıkan Ürdün Kralı Hüseyin tarafından, İsrail'e yönelik savaş kararı açıklanmıştır. Bu kapsamda, saat 10:00'dan itibaren

Ürdün'ün 155 milimetrelilik Amerikan menşeli topları İsrail'e yönelik atışlara başlamıştır. Ürdün topçularının hedefi, İsrail'in kuzeyindeki en büyük hava üssü olan Ramat David olmuştur. Bu sırada Ürdün tankları da atışlara başlamıştır. Saat 11:50'de Ürdün Hava Kuvvetleri'ne ait Hawker Hunter savaş uçakları, İsrail hava meydanlarına karşı taarruza başlamıştır. Ancak Ürdün Hava Kuvvetlerinin 16 taarruz uçağı, yalnızca bir İsrail nakliye uçağını düşürebilmiştir (Turan, 2024, s.26).

Ürdün'ün savaşa dâhil olmasının tek faydası, Suriye ve Irak'ı harbe çekmek olmuştur. Suriye savaşa dâhil olduktan sonra, bu ülkeye ait 12 taarruz uçağı, İsrail'in kuzeyindeki yerleşkeleri bombalamaya başlamıştır. Böylece İsrail, iki cepheli bir savaşa girmek durumunda kalmıştır. Suriye uçaklarının saldırısı sırasında, İsrail Hava Kuvvetleri tarafından üç uçak düşürülmüş, geriye kalan uçaklar ise bölgeden uzaklaştırılmıştır. Bu sırada saat 12:30 itibarı ile Mısır meydanlarını vurmak suretiyle burada hava üstünlüğü sağlayan İsrail Hava Kuvvetleri, dikkatini diğer Arap Hava Kuvvetlerine çevirmiştir. Bu kapsamda İsrail Hava Kuvvetleri, öncelikle Ürdün meydanlarına saldırmıştır. İsrail uçaklarının taarruzuna, Ürdün'ün Mafrak ve Amman üslerindeki Hawker uçakları yerde yakıt ikmali yaparken yakalanmıştır. Bu taarruz sırasında dokuz dakika içinde uçakları, meydanları ve uçuş kuleleri vurulan her iki üs de harekât dışı kalmıştır. İlk taarruzdan 40 dakika sonra yapılan ikinci taarruzda da Ürdün'ün geriye kalan 20 Hawker Hunter uçağı imha edilmiştir. Böylece, Ürdün Hava Kuvvetlerinin sahip olduğu 28 uçaktan geriye sadece Ürdünlü pilotları, Irak'ın H-3 Meydanı'na kaçırılan bir adet C-130 uçağı kalmıştır. Öğleden sonra Suriye'nin Dmair, Şam, Saiqal Marj ve T-4 meydanları ile Irak'ın H-3 meydanları da İsrail Hava Kuvvetleri tarafından vurulmuştur. Bu taarruz sırasında 57 uçağı yerde imha edilen Suriye Hava Kuvvetleri, birkaç saat içinde hava gücünün üçte ikisini kaybetmiştir. Yaşananlara rağmen Suriye Devlet Başkanı yaptığı açıklamada, *"61 uçağı düşürülen İsrail Hava Kuvvetlerinin büyük bölümünün ve Hayfa Rafinerisinin imha edildiğini"* söylemiş ve *"Tel Aviv'de buluşacağız."* (Turan, 2024, s.26) demiştir.

İsrail Hava Kuvvetleri tarafından Mısır Hava Meydanlarına yönelik taarruz dalgası akşamüzeri de devam etmiştir. Ancak, İsrail Hava Kuvvetleri tarafından bu kez bombalara gecikmeli tapalar takılarak, atıldıktan sonra değişik zamanlarda patlaması sağlanmıştır. Böylece, Mısırlıların pistleri onarmalarının önüne geçilmiştir. Taarruzlar, bütün gece flare ile devam ettirilmiş, böylece elde edilen üstünlüğün korunması sağlanmıştır. İsrail Hava Kuvvetlerinin, Mısır'a yaptığı ilk günlük taarruz sonunda 17'si tamamen, 4'ü de kısmen olmak üzere 21 radar tahrip edilmiştir. Ayrıca, harbe hazır 400 Mısır pilotundan 100'ü uçak içinde veya uçak başına koşarken açılan makineli top ve tüfek ateşi ile öldürülmüştür (Helvacıoğlu, 1991, s.253).

Savaşın ikinci gününden itibaren İsrail Hava Kuvvetleri, Kara Kuvvetlerine sağladığı yakın hava desteği ve hava tecridi ile birliklerin Sina Yarımadasında ilerlemesine olanak sağlamıştır. Sina Yarımadasına yapılan hava taarruzları ile Mısır kuvvetleri büyük kayıplar vermiş ve geri çekilmek zorunda kalmıştır. Çünkü ilk gün yapılan saldırılar ile Mısır hava gücü neredeyse tamamen ortadan kaldırılmıştır. Neticede hava üstünlüğünü sağlayan İsrail, çok rahat bir şekilde Mısır kara güçlerine saldırmış ve kendi sath güçlerinin ilerlemesini olabildiğince kolaylaştırmıştır. Bu hava taarruzları esnasında Mısır ordusunun sahip olduğu tankların yarısı, Sina Yarımadasının kilidi konumundaki Mitla Geçidi'ne uzanan yolda imha edilmiştir. Böylece Sina Cephesi'nde; Gazze, El Arış, Lahfan ve Abu Agheila İsrail'in eline geçmiştir. Bu sırada Batı Şeria ve Golan tepelerinde de aynı durum yaşanmıştır. Her iki cephede de Araplar, İsrail tanklarının ilerleyişine iyi bir direniş göstermiş, ancak İsrail Hava Kuvvetlerinin müdahalesi sonrasında geri çekilmek zorunda kalmıştır. Böylece, hava kuvvetlerinin desteklediği kara gücünün ilerleyişine, Arap birlikleri karşı koyamamış ve geri çekilmek zorunda kalmıştır. Böylelikle İsrail Kara Kuvvetleri; dört günde Sina Yarımadasını, iki buçuk günde Batı Şeria'yı ve bir buçuk günde de Golan Tepelerini işgal etmiştir. Ürdün Cephesi'nde İsrail kuvvetleri; Latrun, Ramallah, Tulkarim, Kalkilya ve Cenin'i ele geçirmiştir. Cenin Muharebeleri esnasında İsrail kuvvetleri, Ürdün zırhlı unsurları karşısında zor durumda kalmıştır. Bu zorluğu, İsrail Hava Kuvvetlerinin yaptığı hava saldırıları kolaylaştırmıştır. Neticede hava taarruzları, Ürdün kara birliklerinin geri çekilmesine zemin hazırlamıştır (Armaoğlu, 2017, s.249). Bu sırada İsrail Savunma Bakanı Moshe Dayan, savaşı kazandıklarını bilmesine karşın, SSCB'nin ateşkes baskısı yapabileceğini değerlendirerek, tam bir sessizlik politikası uygulamış, ayrıca başarılarını kendi halkından bile saklamıştır (Turan, 2024, s.27-28). İkinci günün sonunda İsrail, toplam 416 Arap uçağını tahrip etmiş, kendisinin ise 26 uçağı tahrip olmuştur (Çobanoğlu, 1972, s.23).

7 Haziran 1967 tarihinde İsrail kuvvetleri, Sina'da ilerlemeye devam etmiştir. Bu kapsamda İsrail birlikleri, Cebel-i Libn ve Bir-Hassana'yı ele geçirmiştir. Günün sonunda İsrail Kara Kuvvetleri; kuzeyde Kantara, merkezde İsmailiye, güneyde ise Port Tevfik ve Süveyş Kanalı'na giden üç ana yolu kontrol altına almıştır. Böylece, Mısır'ın Sina'da oluşturduğu üç ana savunma hattı ile Şarm-el Şeyh de İsrail'in eline geçmiştir (YeniAcun, 2019, s.50). Gün içerisinde Suriye Cephesi'nde karşılıklı topçu atışları meydana gelmiştir. Ürdün Cephesi'nde ise şiddetli çatışmalardan sonra Kudüs, İsrail'in eline geçmiştir. Nablus civarında İsrail ve Ürdün kuvvetleri arasında şiddetli muharebeler yaşanmıştır. Ancak, İsrail Hava Kuvvetlerinin yakın hava desteği Ürdün birliklerinin bölgeden çekilişine yol açmıştır. Böylece Kudüs'ten sonra, Batı Şeria İsrail'in eline geçmiştir. Gelişmeler üzerine Ürdün, savaşı devam ettiremeyeceğini öngörerek, Birleşmiş Milletlerin ateşkes çağrısını kabul etmiştir (Armaoğlu, 2017, s.250).

8 Haziran 1967 tarihinde İsrail Hava Kuvvetleri, ABD'ye ait Liberty gemisini yanlışlıkla vurmuştur. ABD Genelkurmay Başkanlığı tarafından Akdeniz'de görevlendirilen Liberty gemisi, İsrail'e ait Mirage III uçağı tarafından üzerinde ABD bayrağı bulunan gemiye, El-Ariş'i bombalayan Mısır gemisi olduğu zannıyla taarruz edilmiştir. Daha sonra İsrail ait Mystere uçağı ve üç torpido botu da taarruzu desteklemiştir. Bu taarruzda ABD gemisi büyük yara almış ve bölgedeki Amerikan 6'ncı Filosu'ndan yardım istemiştir. 6'ncı Filo'nun tatbikatta olması ve uçakların üzerinde nükleer mühimmat bulunması ve saldıran uçakların Sovyetler Birliği uçakları olacağı tahmin edildiğinden, nükleer savaşa sebep olmamak için F-4 uçakları geri dönmüştür. Daha sonra konvensiyonel mühimmatlarla gelen 6'ncı Filo uçakları, saldırının İsrail uçakları tarafından yapıldığını öğrenince bölgeden uzaklaşmıştır. İsrail tarafından yapılan bu saldırı sonucunda gemide 34 kişi hayatını kaybetmiş, 171 kişi de yaralanmıştır. ABD ve İsrail arasında yaşanan bu hadise sansüre uğramış ve İsrail tarafından masum bir hata olarak nitelendirilmiştir. Sonuç olarak ölen ailelere tazminat verilerek olay kapatılmıştır (Turan, 2024, s.30).

Aynı gün Sina Cephesi'nde Nakh'l'de şiddetli muharebeler yaşanmıştır. Saat 10:00'da başlayan ve dört saat süren çarpışmalarda İsrail Hava Kuvvetleri, Mısır mevzilerine yoğun hava saldırıları düzenlemiştir. Bu saldırılar sonunda Nakh'l, İsrail'in eline geçmiştir. İsrail'in cephe hattında elde ettiği üstünlük, Mısır'ın artık yapabileceği bir şey kalmadığını göstermiştir. Bunun üzerine Mısır, İsrail'in de kabul etmesi şartıyla ateşkese hazır olduklarını bildirmiştir. Böylece, Sina Cephesi'nde ateşkes sağlanmıştır. Bu sırada Mısır ateşkes yapmasına karşın Suriye radyoları, İsrail ortadan kaldırılınca kadar savaşın devam edeceğini bildirmiştir (Armaoğlu, 2017, s.250-251). Bu ortamda İsrail Hava Kuvvetleri, ertesi gün Suriye üzerine yapılacak genel taarruz öncesi, Suriye'deki bazı mevzi ve bölgeleri vurmuştur. Bu kapsamda önce uçaksavar topları, ardından da topçu birlikleri imha edilmiştir (İliev, Mitrov, 2024, s.93).

9 Haziran 1967'de İsrail zırhlı birlikleri ile hava kuvvetleri, saat 07:00 itibarıyla Suriye toprakları üzerine bir taarruza başlamıştır. Bu taarruz sırasında muharebelerin en şiddetlisi, Suriye'nin en kuvvetli ve korunaklı 13 mevziinden biri olan Kuneitra'ya üç mil uzaklıktaki Za'ura ve Tel Fakher'de yaşanılmıştır. On saat süren bölgedeki muharebelerden sonra, Suriye tarafında önemli kayıplar yaşanmıştır. Suriye cephe hattındaki muharebeler, 10 Haziran 1967'de de devam etmiştir. Muharebeler, sabahın erken saatlerinde Kuneitra civarında yoğunlaşmıştır. Muharebeler devam ederken Şam radyosundan, saat 08:45 itibarıyla Kuneitra'nın düştüğü açıklanmıştır. Bunun üzerine Şam'dan yardım alamayacağını değerlendiren Suriye kuvvetleri, Kuneitra'dan çekilmiştir. Böylece Kuneitra, İsrail'in eline geçmiştir. İsrail, Kuneitra'yı ele geçirerek, Suriye topraklarında 12 mil içeri girmiştir. Böylece İsrail, Suriye tarafından 1956 yılından beri top atışlarına maruz kaldığı Golan Tepelerinde hakimiyet sağlamıştır. Aynı gün yapılan görüşmeler sonucunda saat 16:30 itibarıyla taraflar arasında ateşkes yapılmıştır. Böylece 1967 Arap-İsrail Savaşı sona ermiştir (Armaoğlu, 2017, s.252).

Üçüncü Arap-İsrail Savaşı, sadece altı gün (5 Haziran 07.45'ten 10 Haziran 18.30'a kadar) sürmüştür. İsrail üç ayrı cephede yürüttüğü saldırı savaşında, yaklaşık 26.000 mil karelik Arap topraklarını ele geçirmiş ve Ortadoğu haritasını tamamen değiştirmiştir. İsrail sayısal olarak üstün Arap kuvvetlerine karşı 46 uçak, 61 tank ve 800 asker kaybederken, Arap orduları ise 450 uçak, 700 tank ve 20.000 asker kaybetmiştir¹⁰ (Long, 1967, s.12; Turan, 2024, s.26).

¹⁰ Başka bir kaynakta İsrail'in kaybettiği asker sayısı 776, tank 100 ve savaş uçağı 40 olarak belirtilmektedir. Mısır'ın asker kaybı 15.000, tank 600 ve savaş uçağı 500 verilmiştir. Ürdün'ün ise, 6.000 asker, 150 tank ve 20 savaş uçağı kaybettiği aktarılmıştır. (Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mohammad, Bali, 2017, s.92).

1967 Arap-İsrail Savaşı, askeri açıdan çok ciddi sonuçlar doğurmuştur. 200 savaş uçağına sahip İsrail, 12 saat içinde 700 sorti uçmuş ve dört farklı ülkedeki 26 meydana taarruz ederek 400'den fazla uçağı imha etmiştir. İlk 12 saatte sadece 12 uçak kaybeden İsrail Hava Kuvvetleri, hasımları üzerinde 20'ye 1 üstünlük sağlamıştır. Bu durum, hava üstünlüğü mücadelesinde uçak sayısından ziyade sorti üretme yeteneğini ön plana çıkarmıştır. İsrail'in kriz safhasında uçak faaliyet oranını neredeyse %100'e çıkarması ve sorti arası hazırlık süresini dakikalarla ölçülecek seviyeye indirmesi, az sayıda uçakla çok sayıda sorti üretilebilmesini sağlamıştır. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, İsrail'in Mısır Hava Kuvvetlerini birkaç saat içinde yerde imha etmesi, koruma ve savunma konseptini gündeme taşımıştır. Bu durum, uçak sığınaklarının inşa edilmesine ve savaştan sonra şalter (shelter) yapımına daha çok önem verilmesine zemin hazırlamıştır (Turan, 2024, s.29-30).

İsrail hava gücünün bu kati neticeli darbesi, gelecek harplerde hava kuvvetlerinin zaferin anahtarı olacağını ispat etmiştir (Harp Akademileri Komutanlığı, 1972, s.28). Bununla birlikte bu zafer, İsrail için geçici bir çözüm ortamı sunmuş, taraflar arasında kesin bir barışa olanak sağlamamıştır. Altı yıldan biraz fazla bir süre sonra, İsrail bir kez daha 1973 Arap-İsrail (Yom Kippur) Savaşı'nda Araplarla savaşmak zorunda kalmıştır.

5. Sonuç

İsrail ile Arap ülkeleri arasında 5-10 Haziran 1967 tarihleri arasında yaşanan ve tarihe "*Altı Gün Savaşı*" olarak geçen "*1967 Arap-İsrail Savaşı*", İsrail'in galibiyeti ile sonuçlanmıştır. Savaş sonrasında İsrail, Mısır'dan Doğu Şeria ve Süveyş Kanalı'nı da içine alacak şekilde Sina Yarımadası ve Gazze Şeridi'ni, Ürdün'den Batı Şeria'yı ve Suriye'den Golan Tepelerini alarak topraklarını yaklaşık dört kat genişletmiştir. Bu durum, İsrail'in askeri taktik ve planlanmasındaki başarıyı gösteren en büyük argümandır. Kendisi için var olma mücadelesi olarak görülen savaşta İsrail tüm imkân ve olanaklarını, Arap kuvvetlerini imha etmeye odaklamıştır. Bu kapsamda Ortadoğu coğrafyasında yeni kurulan bir devlet, onu çevreleyen birçok ülkeye meydan okumuş ve diğer devletleri yenilgiye uğratarak, savaştan büyüyerek çıkmıştır. Burada elbette Batılı güçlerin İsrail'e destekleri yadsınamaz bir gerçektir. Fakat Arap ülkeleri asker, silah ve uçak sayıları ile üstün olmasına rağmen geçmişten ders almayarak ve harp ilkelerine riayet etmeyerek savaştan yenilgiyle ayrılan taraf olmuştur.

İsrail, taktik ve stratejik olarak hava gücünü, "*önleyici müdahale*" doktrini çerçevesinde kullanarak, takip ettiği "*Yıldırım Harbi*" esasları doğrultusunda başarıya ulaşmıştır. İsrail, hava kuvvetlerinin baskın taarruzu ile yaratılan şaşkınlık ve kaos ortamından faydalanarak, sayısal azlığını ürettiği sorti miktarını arttırmak suretiyle avantaja çevirmiştir. Bu durum, düşmanın azim ve iradesinin, çok kısa bir zaman dilimi içerisinde kırılmasına zemin hazırlamıştır.

1967 Arap-İsrail Savaşı harp taktik ve stratejileri ekseninde değerlendirildiğinde; Arap kuvvetlerinin harp prensiplerini uygulamadığı için ülkelerini felakete, İsrail kuvvetlerinin ise harp ilkelerini uygulayarak ülkelerini zafere götürdüğü görülmektedir. Hava üstünlüğünü kazanma adına mukabil hava harekâtının önemi ve bu harekât icra edilirken baskın, teksif ve hedef prensiplerine riayetin başındaki önemli kriterler olduğu görülmüştür. Özellikle İsrail taarruz ve baskın prensiplerini birlikte kullanarak, Araplara ait hava gücünü yerde imha etmiş ve hava üstünlüğünü bir anda eline almıştır. Sayısal olarak üçte bir oranında hava kuvvetine sahip olan İsrail, bir anda savaşın seyrini değiştirmiştir. İsrail, kuvvet tasarrufu prensibini başlangıçta Suriye ve Ürdün'e saldırmayarak değerlendirmiş, bu sürede en güçlü düşman olan Mısır üzerinde teksif sağlamıştır. Ayrıca, harp prensiplerinden manevra yeteneğini kullanarak hava gücünü üç cephe arasında süratle kaydırmayı da başarmıştır.

İsrail'in başarısında, baskın prensibinin etkin kullanılarak sürpriz bir etki ile Arap uçaklarının yerde yakalanması; mükemmel bir hedef istihbaratı sağlanması, alçak irtifa profil sonucu yapılan taarruzlar ve turn around denilen uçakların yerdeki hazırlık zamanının kısaltılması etkili olmuştur. Ayrıca, planlama ile harp ilkelerine azami riayet başarıyı getirmiştir. Dolayısıyla elde edilen başarıda hava üstünlüğü sağlamanın önemi, kara kuvvetlerine yakın hava desteği sağlamanın yeri, keşif-istihbarat, tecrit ve stratejik hava taarruzları önem arz eden konular olarak ön plana çıkmıştır. İlgili savaş, hava gücünün harplerde geldiği noktayı gösteren ve gelecekte sonucu değiştirecek unsurun hava kuvvetleri olduğunu gösteren önemli bir örnek olmuştur.

Arap kuvvetleri açısından bakıldığında, savaşın hazırlık safhasında kurulan bir birleşik komutanlığa rağmen, tecrübe ve koordine eksikliği, planlama sorunu, emir-komuta birliğinin sağlanamaması yenilgiye getiren faktörler olmuştur. Bunun yanında Mısır'ın, elinde fırsat olmasına karşın uluslararası alanda harbi başlatan taraf olmamak adına taarruz konusunda yaşadığı tereddütler savaşın kaybındaki diğer nedenler olmuştur. Bu durum, savaş öncesindeki hibrit ortamdan yararlanan tarafın, askeri taktik ve stratejiyi iyi kullanarak başarıya gittiğini göstermektedir. İsrail tarafından aldatma taktiklerinin en üst düzeyde kullanılması, düşman tarafın eksikliklerinin iyi tespit edilmesi ve yapılan hazırlıkların seviyesi, başarıdaki diğer faktörler olmuştur.

Harp tarihinde coğrafya ve teknolojik gelişmeler gibi birçok değişken olsa da bazı temel prensipler zaman ve mekândan bağımsız olarak her dönemde önemini korumuştur. Bu bağlamda 1967 Arap-İsrail savaşında da görüldüğü üzere İsrail, harp taktik ve stratejilerine bağlı kalarak, savaşın galibi olarak ön plana çıkmıştır. İsrail tarafı, hava kuvvetlerinin baskın, taarruz, hedef, kuvvet tasarrufu, işbirliği, manevra, tecrit, baskılama (SEAD) gibi günümüz savaş ortamını şekillendiren prensiplerini kullanmak kaydıyla, galip taraf olarak ön plana çıkmıştır. Bu yönüyle 1967 savaşı, kuvvetlerin kullanımı ve alınan dersler açısından önemli dersler barındırmakta ve harp tarihinde doktriner değişikliklerin temellerinden birini oluşturmaktadır.

6. Extended Abstract

The 1967 Arab-Israeli War is one of the most important examples of the impact of modern warfare principles on the outcome of the course of war. In the beginning of the war, Israel launched a surprise airstrike against the Egyptian Air Force, gaining air superiority and thus turning the course of the war in its favor. Successfully applying the raid principle, Israel caught the enemy forces unprepared and implemented a strategy aimed at destroying the Arab forces. Utilizing the unity of command principle, Israel coordinated all its military elements under a centralized leadership and displayed a result-and goal-oriented approach.

Israel planned to eliminate Egypt first as it was considered the most powerful of the Arab states by its enemies. In this context, it was the Egyptian Air Forces to be destroyed first and then an operation would be launched against the Egyptian Land Forces in Sinai. As part of the plan, on the morning of Monday, June 5, 1967, the Israeli Air Forces launched an exceptionally well-coordinated and well-rehearsed pre-emptive air strike against Egyptian airfields and aircrafts.

During this air offensive, the Israeli Air Forces assigned 183 aircraft from its inventory to attack groups, while the remaining 12 aircraft were reserved for the country's defense. During the planning phase, the way in which the aircraft would approach the target, the timing of the approach, the strike, the turnaround, the fueling and loading, and the start of the second wave of attacks were calculated down to the finest detail.

After planning, the 183 Israeli warplanes took off from the country's airfields at 07.15 hours. The strike group descended to 30 feet over the sea level to avoid and stay below the Arab radar coverage. The Israeli strike group, in a multi-aircraft formation, headed towards the Egyptian airfields as if on an experimental flight. Flying close to the speed of sound, the attack group practiced complete radio silence and focused on their targets. After arriving in the target area, Israeli aircraft destroyed Egyptian airfields with surprise with runway-piercing bombs. This left the airfields unable to operate and making them easy targets for the Israeli Air Force. Israel's success in the first wave of air strikes paved the way for them to gain air superiority. This air superiority influenced them to adopt a more relaxed style of movement.

After gaining air superiority, the Israeli Army launched an operation against the Egyptian Land Forces in Sinai. In this context, on the one hand the Egyptian forces were struck by warplanes and a ground operation was launched on the other. At the same time, the Israeli Air Forces launched an offensive against Iraq, Syria and Jordan. As a result of its air and ground campaign in the south, Israel took control of the entire Sinai Peninsula. In the north, Israel occupied the Golan Heights, an important location in terms of water resources. Meanwhile, the West Bank was also seized.

The Third Arab-Israeli War lasted only six days. In a war of aggression on three separate fronts, Israel seized nearly 26,000 square miles of Arab territory and completely changed the map of the Middle East.

Israel lost 46 aircraft, 61 tanks and 800 soldiers against numerically superior Arab forces, while the Arab armies lost 450 aircraft, 700 tanks and 20,000 soldiers.

The 1967 Arab-Israeli War provides important lessons for modern air operations. By successfully applying the warfare principles such as targeting, attack, maneuver and force conservation, Israel achieved great gains with effective strategic planning despite its limited resources, and almost tripled its territory. Arab countries entered the war with a lack of coordination, intelligence weaknesses and a disorganized strategic structure.

There was no effective cooperation between the armies of Egypt, Syria and Jordan, which obstructed a common counter-strategy during the war. The complex plans of the Arab armies, which did not conform to the simplicity principle, the dispersion of forces on multiple fronts and, most importantly, their weakness in reacting weakened their war strategy. Unprepared for Israel's surprise attacks, the Arab armies suffered a loss of morale, which negatively affected their performance in the later stages of the war.

When the 1967 Arab-Israeli War is evaluated in terms of the warfare principles, the Arab Air Forces led their country to disaster by not applying the principles, while the Israeli Air Forces led their country to victory by applying these principles. In particular, Israel used the principles of attack and raid together, destroying the Arab Air Forces on the ground and gaining air superiority in an instant. Israel, with an air force one-third in number, suddenly changed the course of the war. Israel made use of the principle of force conservation by not attacking Syria and Jordan at the beginning and concentrated on Egypt, the most powerful enemy. It also managed to rapidly shift its air power between the three fronts by using another warfare principle, its ability to maneuver.

The Six Day War demonstrated how the successful application of the principles of warfare can change the outcome of a war. Israel's clear objectives, strong intelligence infrastructure and well-trained personnel were the key factors of the victory. However, strategic mistakes and lack of coordination by the Arab countries led to a decisive defeat in the early stages of the war. This war demonstrates how important the principles of warfare are not only in theory but also in practice, and how they inform the modern military strategy.

Although there are many variables such as geography and technological developments in the history of warfare, some basic principles maintain their importance in every period regardless of time and place. Commanders and armies that ignore these principles are unfortunately doomed to defeat. As the 1967 Arab-Israeli war demonstrated, air power alone can win or lose a war. Therefore, a country with an indigenous and national air power and well-trained armed forces personnel will always be remembered in history books in the winners side.

Araştırmacıların Katkı Oran Beyanı / Contribution of Authors

Yazarların çalışmadaki katkı oranları Erdal KORKMAZ %50/ Muhammet Mustafa POLAT %50 şeklindedir.
The authors' contribution rates in the study are Erdal KORKMAZ %50/ Muhammet Mustafa POLAT %50 form.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Akcakaya, U. & Aydoğan, E., (2022). Hatıralar Işığında Şerif Hüseyin İsyanı ve Hicaz Cephesi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* (38/106), s.349-390.
- Arı, T., (2014). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*. Cilt-1, Bursa: Dora Yayınları.
- Armaoğlu, F., (2017). *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Atmaca, İ.L., (2008). *Arap İsrail Savaşları (1948-1973) ve Ortadoğu'ya Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bozkurt, C., (2021). *İmparatorluğu Yikan Örgüt NİLİ*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çiçek, T., (2014). *Altı Gün Savaşı: Tarih Geçen Hava Harekâtı*. İstanbul: Hava Harp Okulu Komutanlığı Yayınları.
- Çobanoğlu, N., (1972). *Arap-İsrail Hava Harekâtı*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Deveci, C., (2017). Herbert Samuel Dönemi'nde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925). *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, s.1-18. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/398729>
- Doğanoglu, K., (2020 Nisan). Siyasi ve Askeri Yönleriyle 1967 Arap-İsrail Savaşı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* (7/45), s.355-364. https://sobider.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=42008
- Dothan, T., (1982). *The Philistines and Their Material Culture*, Connecticut: Yale University Press.
- Dosbolov, A., (2014). Arap-İsrail Sorununda Rusya Federasyonu'nun Rolü, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* (2/1), s.1-8. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovabaccd/issue/21779/234058>
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, (1979). *İsrail-Arap Harpleri ve Bu Harplerden Alınacak Dersler: Üçüncü Arap-İsrail Savaşı*. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, (1975). *1967 Arap-İsrail Savaşı, 1973 Arap-İsrail Savaşı*. Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları.
- Günsev, M. (2007). *Savaş Aldatmaları*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gönlübol, M., (1996). *Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995*. 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi,
- Gray, E., (2021). Blind Loyalty? The Menzies Mission to Cairo During the 1956 Suez Canal Crisis. *Diplomacy & Statecraft* (32/4), s.86-113.
- Grogan, R. C., (2001). *Natural Enemies, The United States and the Soviet Union in the Cold War 1917-1991*. Lenham-Maryland: Lexington Books.
- Harp Akademileri Komutanlığı, (1972). *Arap-İsrail Hava Harekâtı*. İstanbul: Hava Harp Akademisi Yayınları.
- Helvacıoğlu, K. M., (1991). *Harp Tarihi*. İstanbul: Hava Harp Okulu Yayınları.
- Hinnebusch, R., (October 2017). Revisiting the 1967 Arab-Israel War and its Consequences for the regional system. *British Journal of Middle Eastern Studies* (44/4), s.593-609. <https://www.jstor.org/stable/48541204>
- Iliev, A. & Mitrov, D., (2024). Operational Design of the 1967 Arab-Israeli Conflict, *Contemporary Macedonian Defense/Sovremena Makedonska Odbrana* (24/46), s.89-104. <https://mod.gov.mk/storage/2024/07/8.-Operational-Design-of-Arab-Israeli-conflict-1967.pdf>
- Kantarci, Ş., (2023). Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı Koalisyonlar Dönemi mi?. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* (8/16), s.47-84. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrtj/issue/7527/99164>
- Karaköse, H., (2018). Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış (XIX. Yüzyılın Ortasından XX. Yüzyılın Ortalarına Kadar). *Abi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (4/2), s.150-165. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aeusbed/issue/42007/475402>
- Kaştan, Y., (2007). Orta Doğu'da Arap-İsrail Mücadeleleri ve Türkiye. 38. ICANAS(Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, s.1797-1817.
- Killoğlu, M. E., (2021). 1956 Süveyş Krizi ve Ortadoğu'ya Etkisi. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* (6/2), s.726-757. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vakanuvis/issue/65175/941082>

- Köylü, M., (2019). İsrail'in Kudüs ve Filistin'e Yerleşim Faaliyetleri ve Filistin Halkının Geleceği. *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi* (5), s.72-90.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/israiliyat/issue/51556/668714>
- Kuşçu, A. D., (2006) Türklerin Ortadoğu Hakimiyeti. *Akademik Ortadoğu Dergisi* (1/1), s.112-128.
http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu1%20makale/ayse_d_kuscu.pdf
- Karadağ, Ş., (2016). *1948'den Günümüze Arap İsrail Savaşları*, Lisans Bitirme Projesi, Konya: Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.
- Long B. C., (1984). *Analysis of The Six Day War*. ABD: Air Command and Staff College.
- Mathew, W. M., (July 2013). The Balfour Declaration an the Palestine Mandate, 1917-1923: British Imperialist Imperatives. *British Journal of Middle Esatern Studies* (40/3), s.231-250.
<https://www.jstor.org/stable/23525764>
- Mohammad, K. R. & Bali, A. O., (2017). The Six-Day War and Its Impact on Arab and Israeli Conflict. *History Research* (7/2), s.90-101.
<https://www.davidpublisher.com/Public/uploads/Contribute/593f41e497a25.pdf>
- Morris, B., (2008). *1948 The First Arab-Israeli War*, New Haven and London: Yale University Press.
- Naor, M., (2008). Israel's 1948 War of Independence as a Total War, *Journal of Contemporary History* (43), s.241-257. <https://www.jstor.org/stable/30036505>
- Olgun, K., (2007). Türk Basınında 1967 Arap-İsrail Savaşı, 38. ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Cilt: 5, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, 2231-2254.
- Pehlivan, Y., (2006). *Arap-İsrail Savaşlarının Türk Kamuoyuna Yansımaları (1948-1967)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Pollack, K. M., (2005). Air Power in te Six-Day War, *The Journal of Strategic Studies* (28/3), s.471-503.
<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315234304-3/air-power-six-day-war-kenneth-pollack>
- Rathburn, R. W., (1984). *Operation Musketeer: A Military Success Ends in Political Failure*, War Since 1945 Seminar, Quantico Virginia: Marine Corps Command and Staff College, Marine Corps Development and Education Command. <https://www.historystudies.net/indir.php?vol=dergi&dosya=tar2015126b34d>
- Safran, N., (1969). *From War To War The Arab Israeli Confrontation 1948-1967*, Minnesota: West Publishing.
- Serbest, B., (2017). Süveyş Kanalı'nın Ulusallaştırılması Sorunu ve Süveyş Bunalımı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* (6/4), s.689-711. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/40527/486336>
- Segev, T., (2000). *One Palestine: Jews and Arabs under the British Mandate*, New York: Metropolitan Books.
- Shlaim, A., (Summer 1987). Britain and the Arab-Israeli War of 1948. *Journal of Palestine Studies* (16/4), s.50-76. <https://www.jstor.org/stable/2536720>
- Sükan, B., (2024). I. Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Sykes-Picot Anlaşması Kaynaklı Sorunlar, *Atatürk Yolu Dergisi* (74), s.199-214. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ankuayd/issue/84757/1449259>
- Şahin, K. & Cavlak Mavruk Ç., (2018). Başarısız Bir Pan-Milliyetçilik Girişimi: Birleşik Arap Cumhuriyeti. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* (5/16), s.152-174.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/39162/460444>
- Turan, K., (2024). *Üçüncü Boyutta Savaş: Çağdaş Hava Harekâtlarından Seçmeler*, Cilt: I, Ankara: Hava Basımevi ve Neşriyat Komutanlığı. /
- Uyanık, N. & Yavuz, H., (2023). Balfour Deklarasyonu'nun İlanı, Tepki ve Destekler. *Kastamonu İnsan ve Toplum Dergisi* (1/2), s.207-222.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kitod/issue/81030/1400625>
- Wasserstein, B., (1978). The British in in Plaestine: The Mandatory Government and the Arab-Jewish Conflict, 1917-1929, *The American Historical Review*, London: Royal Historical Society, <https://doi.org/10.1086/AHR/84.5.1439>.
- Yeniacıun, S. H., (2019). *1967 Arap-İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı)*, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.